

CZU 343.13

DOI 10.5281/zenodo.7885865

Marian GHERMAN,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor

Ilie BOTNARI,
dr.
PhD

TEMEIURILE DISPUNERII MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

În prezentul demers științific am decis să analizăm în detaliu temeiurile dispunerii și efectuării măsurilor speciale de investigație (MSI) în cadrul procesului penal. Sub aspect de particularitate, vom clarifica și arăta doar temeiurile măsurilor speciale de investigații ce sunt compatibile cu procesul penal, în contextul în care suspectăm neconcordanțe ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Totodată, considerăm că lista temeiurilor actualmente recunoscute de legea procesual-penală ar putea fi completată cu alte circumstanțe sau, mai bine zis, în legătură cu necesității de asigurare a protecției unor subiecți ce beneficiază de aceasta prin lege specială.

Cuvinte-cheie: temei, dispunere, măsură specială de investigații, proces penal, informație, ofițer de investigații, judecător de instrucție, ofițer de urmărire penală.

THE GROUNDS FOR ORDERING SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES IN THE CRIMINAL PROCESS

In the present scientific approach, we decided to analyze in detail the grounds for ordering and carrying out special investigative measures within the criminal process, under the aspect of particularity, trying to clarify and show only the grounds for special investigative measures that are compatible with the criminal process, in the context in which we suspect inconsistencies in the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova. At the same time, we consider that the list of grounds currently recognized by the criminal procedural law could be supplemented with other circumstances or, better said, in connection with the need to ensure the protection of some subjects who benefit from it by special law.

Keywords: grounds, disposition, special investigative measure, criminal process, information, investigating officer, investigating judge, criminal investigation officer.

Introducere. Astăzi, unanim este recunoscut faptul că la obiectele principale cognoscibile ce determină efectuarea măsurilor speciale de investigații se atribuie faptul infracțiunii,

persoanele și circumstanțele menționate în CPP al Republicii Moldova.

În contextul dat, efectuarea măsurilor speciale de investigație se subordonează

scopurilor procesului penal, adică protecția persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și soluționarea procesului penal ce examinează infracțiunea comisă deja.

Comiterea unei infracțiuni nu presupune aplicarea imediată a unei pedepse, decât numai în urma stabilirii adevărului, fapt ce devine posibil doar în urma realizării imediate a unui complex de activități specifice de către organele judiciare împuternicite în vederea identificării făptuitorului, stabilirii vinovăției, acumulării probelor, etc., iar în final, judecarea cauzei și condamnarea făptuitorului de către instanța de judecată. Reacția promptă a statului față de încălcarea comisă trebuie să se materializeze în restabilirea grabnică a ordinii de drept și tragera imediată la răspundere a făptuitorului [1, p.3]. Pentru aceasta, între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al aplicării unei sancțiuni penale cu privire la autorul ei este plasat procesul penal ca activitate organizată în scopul adoptării unei soluții corespunzătoare informațiilor concrete ale fiecărei cauze penale [2, p.19].

Conținut de bază. Procesul penal are ca sarcină primordială aflarea adevărului cu privire la infracțiune într-un proces penal, pentru a trage la răspundere penală persoana vinovată de săvârșirea ei. Prin urmare, „procesul penal se declanșează pentru constatarea faptului infracțiunii și persoanei vinovate, realizându-se sarcina tragerii la răspundere penală prin aplicarea justă a legii penale, acesta fiind considerat scopul imediat al oricărui proces penal” [3, p.43].

În același timp, în orice proces penal se pune problema de a se stabili dacă obiectul probei are sau nu corelația cu obiectul probațiunii în cauză și dacă faptele, datele și întâmplările concrete, a căror dovedire se solicită, sunt de natură a ajuta la soluționarea cauzei. Această corelație face posibilă calificarea probei ca fiind admisibilă, pertinentă, concludentă și utilă [4, p.75].

Caracterul confidențial al urmăririi penale își găsește rațiunea în faptul că unele activități de urmărire penală, efectuate în scopul identificării și acumulării probelor necesare

dovedirii vinovăției făptuitorului, ar fi imposibil de realizat cu succes, acest lucru fiind chiar cu totul imposibil dacă persoanele vinovate ar cunoaște în amănunt întreaga tactică de realizare a urmăririi penale.

Respectivul considerent determină necesitatea efectuării în cadrul urmăririi penale, pe lângă acțiunile de urmărire penală, a măsurilor speciale de investigații, în vederea identificării și valorificării informațiilor care au importanță pentru derularea cu succes a procesului penal.

Având în vedere că activitatea specială de investigații reprezintă una din cele mai eficiente modalități de aflare a informațiilor care au importanță pentru procesul penal, legiuitorul moldav a atribuit, în conformitate cu standardele internaționale, statutul de acțiune de urmărire penală unui șir de măsuri speciale de investigații.

În acest sens, prin Legea Parlamentului nr. 66 din 05.04.2012, Codul de procedură penală a fost completat cu Secțiunea a 5-a, intitulată „Activitatea specială de investigații”.

Totodată, a fost modificat art. 93 al CPP, care în noua sa redacție prevede că „în calitate de probe în procesul penal se admit elementele de fapt constatate prin intermediul actelor procedurale în care se consemnează rezultatele MSI și anexele la ele, inclusiv stenograma, fotografiile, înregistrările și altele”. În acest fel, MSI au căpătat statut de acțiuni de urmărire penală, iar rezultatele lor consemnate prin acte procedurale – statut de probă.

Prin urmare, în cadrul procesului penal, activitatea specială de investigații reprezintă activitatea ofițerilor de investigații desfășurată în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală care are drept scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, în așa fel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie neîntemeiat trasă la răspundere penală și condamnată.

Așadar, ținând cont de faptul că, actualmente, marea majoritate a MSI se efectuează în cadrul urmăririi penale, în cele ce urmează

ne vom referi doar la temeiurile de efectuare a MSI în cadrul urmăririi penale.

Potrivit art. 132³ al CPP al RM, „temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații sunt:

– actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;

– interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;

– cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte”.

Actele procesuale ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora, în calitate de temei al efectuării MSI, sunt reglementate atât de Codul de procedură penală al Republicii Moldova, cât și de Legea nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații.

Fiind o activitate complexă, procesul penal este legat de trecerea prin anumite diviziuni sau etape, acestea fiind fazele procesului penal. După cum menționează autorul N. Volonciu, „fazele procesului penal sunt diviziuni ale acestuia, în care se efectuează un complex de activități desfășurate succesiv, progresiv și coordonat, între două momente proeminente ale cauzei penale, pe bază de raporturi juridice caracteristice, în vederea realizării unor sarcini specifice” [5, p.21].

Sub aspectul investigării infracțiunilor, efectuarea activității de cercetare trebuie concepută ca o activitate a procurorului, ofițerului de urmărire penală și a ofițerului de investigații în vederea stabilirii și reprimării infracțiunilor, care include atât organizarea activității, sistematizarea forțelor și mijloacelor, cât și realizarea procesului de stabilire a adevărului obiectiv.

Fundamentarea, succesiunea, volumul și conținutul acțiunilor de urmărire penală și a

măsurilor speciale de investigații se determină pornind de la esența și exhaustivitatea informației analizate de procurori, ofițerii de urmărire penală și ofițerii de investigații cu privire la evenimentul ilicit și la persoanele suspecte sau implicate în activitatea infracțională.

Organizarea investigării începe întotdeauna cu studierea materialelor inițial acumulate, inclusiv prin intermediul forțelor și măsurilor speciale de investigații. La începutul investigării, se iau ca premisă situațiile tactice, se elaborează ipotezele de investigare și în baza lor se întocmește planul acțiunilor de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigații.

Cu toate acestea, considerăm că un rol esențial în realizarea activității de cercetare a infracțiunilor îi revine actelor procesuale în calitate de elemente principale, materializate în documente procesuale, fapt ce ne permite să afirmăm că ansamblul documentelor procesuale ca mijloc de fixare a acțiunilor și deciziilor reprezintă forma și conținutul fiecărei cauze penale.

Deci, în contextul subiectului examinat (actele procesuale în calitate de temei al efectuării MSI), găsim de cuviință să discutăm, înainte de toate, despre esența și conținutul juridic al actelor procesual-penale în calitatea lor de temeiuri ale efectuării MSI.

Așadar, conținutul actelor procesuale penale ale organului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată reflectă acțiunile realizate în scopul stabilirii circumstanțelor săvârșirii infracțiunii, în luarea deciziilor necesare pentru rezolvarea justă a cauzei penale [6, p.32].

În viziunea autorului M. I. Bajanov, actul procesual reprezintă un document procesual al organelor de stat, care exercită urmărirea penală, este rezultatul activității organelor de urmărire penală, care se încadrează în categoria procesual-penală stabilită de lege, caracterizându-se printr-un anumit conținut, și exprimă decizia în cauza penală (ordonanță, decizie, sentință) sau prezintă mersul, ordinea și rezultatele acțiunii lor (proces-verbale) [7, p.6].

Astfel, conținutul actelor procesual-penale raportate la activitatea organului de ur-

mărire penală constă în efectuarea acțiunilor în scopul constatării circumstanțelor infracțiunii, precum și în realizarea activității de adoptare a deciziilor necesare pentru soluționarea echitabilă a chestiunilor juridice pe parcursul investigării cauzei penale și înscrierea lor în documentele corespunzătoare [6, p.34].

În ce privește subiecții emitenți ai actelor procesual-penale ce constituie temei al efectuării măsurilor speciale de investigații, începem studiul de la prezentarea statutului ofițerului de urmărire penală, persoana-cheie în dispunerea efectuării MSI.

Potrivit legislației în vigoare, ofițerul de urmărire penală este persoana cu funcții de răspundere din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, împuternicită în numele statului să efectueze urmărirea penală în cauzele penale (art. 57, alin. (1) din CPP).

În viziunea autorului Vasile Bercheșan, primele sarcini de organizare a investigații unei infracțiuni ar consta în:

- definirea corectă a complexului de acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigații pentru identificarea, confirmarea și ridicarea probelor infracțiunii;

- aplicarea oportună a măsurilor de contracarare, care nu ar da posibilitatea infractorilor să se eschiveze de la urmărirea penală și de judecată;

- verificarea prin mijloace de procedură și prin măsuri speciale de investigații a probelor existente;

- obținerea unor date suplimentare despre infracțiune;

- realizarea unor măsuri speciale de investigații și acțiuni de urmărire penală în scopul reținerii tuturor infractorilor participanți la infracțiune;

- stabilirea relațiilor criminale ale persoanelor implicate [1, p.22].

Astfel, pe lângă acțiunile de urmărire penală, cercetarea infracțiunilor este realizată prin intermediul MSI. Este important de menționat că, în unele cazuri, descoperirea infrac-

țiunii cu ajutorul doar al acțiunilor de urmărire penală este foarte dificilă și uneori chiar imposibilă.

Practica raportează conlucrarea acestor două organe din momentul parvenirii informației sau sesizării cu privire la comiterea unei infracțiuni până la transmiterea cauzei penale procurorului, și chiar până în faza judecării cauzei.

Este necesar de menționat că la cercetarea cauzelor penale sunt formate grupuri de urmărire penală în care sunt incluși ofițerii de urmărire penală și, în majoritatea cazurilor, ofițeri de investigații, ceea ce oferă un produs foarte eficient și calitativ.

Legătura dintre acțiunile de urmărire penală și activitatea specială de investigații se realizează prin reglementarea lor atât în Legea nr.3/2016 cu privire la Procuratură [8, art.5], cât și în Legea nr. 59/2012, unificându-se prin legiferarea competențelor în CPP.

Astfel, „procurorul coordonează, conduce și controlează efectuarea MSI sau desemnează un ofițer de urmărire penală pentru realizarea acestor acțiuni”, iar potrivit art. 52 alin. (1) pct. 14 din Codul de procedură penală, la efectuarea urmăririi penale, procurorul dă indicații în scris cu privire la efectuarea MSI în vederea căutării persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Mai mult, potrivit art. 132⁴ CPP al RM, „procurorul care conduce sau exercită urmărirea penală pune, prin ordonanță motivată, măsura specială de investigații în executarea subdiviziunilor specializate”.

Este de menționat faptul că în vederea facilitării interacțiunii dintre organul de urmărire penală și subiecții activității speciale de investigații, precum și asigurării controlului activității acestora, din anul 2003 în fiecare judecătorie din Republica Moldova, cu excepția celor specializate, a fost instituită funcția de judecător de instrucție. Acesta are atribuții speciale, ocupându-se de examinarea plângerilor împotriva organelor de urmărire penală, arestarea preventivă, autorizarea perchezițiilor și a măsurilor speciale de investigații etc.

Scopul creării acestei instituții a fost de

a asigura o mai bună respectare a drepturilor omului pe durata urmăririi penale [9, p.8] și de a nu admite abuzuri din partea ofițerilor de investigații în timpul efectuării măsurilor speciale de investigații autorizate.

Reieșind din cele expuse, susținem că expedierea de către ofițerul de urmărire penală, de către procuror sau de către judecător a unui act procesual de dispoziție la adresa subdiviziunii specializate privind necesitatea efectuării unui complex de MSI este dictată numai de necesitățile atingerii scopurilor procesului penal și de soluționarea sarcinilor urmăririi penale, pornind de la circumstanțele cauzei penale cercetate. Deci actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție pot deveni temei de efectuare a MSI numai în cazurile când aceste cauze penale se află în procedura acestora.

După cum menționează autorii ruși K. K. Goreainov, V. S. Ovcinski, A. I. Șumilov [10, p.318], „pentru ca acest temei juridic de efectuare a MSI să aibă un caracter legal, este necesar ca în actele procesuale de dispoziție ale judecătorului de instrucție să fie indicate motivele și circumstanțele care determină necesitatea efectuării MSI”.

În acest sens, art. 11, lit. c) din Legea nr. 59/2012 obligă ofițerul de investigații „să execute ordonanțele ofițerului de urmărire penală, indicațiile scrise sau ordonanțele procurorului și încheierile instanței de judecată. Actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție se expediază pentru executare subdiviziunii specializate în exercitarea activității speciale de investigații”.

Interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Pe subiectul temeiului respectiv de efectuare a MSI ne-am mai exprimat că împărtășim părerea că acesta urmează a fi atribuit la compartimentul de temeuri ale efectuării MSI în afara procesului penal și am propus excluderea

pct. 2 al alin. (1), art. 132³ din CPP.

Cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Respectivul temei de efectuare a MSI este dictat, în mare măsură, de amploarea pe care a căpătat-o fenomenul criminalității la momentul actual, mai fiind determinat de necesitatea consolidării eforturilor organelor de drept la nivel internațional în vederea contracarării acestui flagel.

În abordarea tehnică a acestei teme de analiză trebuie pornit și de la ideea că, pentru unele forme speciale de criminalitate – criminalitatea organizată ca cea mai gravă formă de criminalitate pe care a cunoscut-o vreodată omenirea, trebuie găsite forme speciale de combatere. Statul, confruntat cu această revoluție a informației, trebuie să identifice noi tipuri de *pattern*-uri de acțiune, care să se plieze pe nevoia de răspuns rapid, flexibilitate și organizare ce s-au impus în lumile postmoderne [11, p.10].

În acest context, cooperarea juridică internațională în materie penală constituie un mijloc eficient de a răspunde acestui fenomen. Asistența juridică internațională în materie penală reprezintă un domeniu extrem de important în cadrul cooperării internaționale între statele lumii, fiind solicitată de autoritățile judiciare competente din statul solicitant și se acordă de autoritățile judiciare din statul solicitat.

Asistența juridică internațională în materie penală poate fi definită ca fiind *sprrijinul reciproc pe care și-l acordă statele în activitatea de investigare, judecare și pedepsire a infractorilor, susținut legislativ de prevederile legii procesual-penale și de tratatele internaționale, ratificate de Republica Moldova ori pe bază de reciprocitate.*

Cooperarea internațională a statelor nu se limitează doar la cooperarea între subdiviziunile specializate implicate în contracararea criminalității, ci vizează și obținerea de date, informații, în vederea stabilirii existenței infracțiunii, identificării făptuitorului și stabilirii vinovăției. În cursul soluționării cauzelor, organele

judiciare pot constata, însă, că accesul la probele sau mijloacele de probă necesare stabilirii situației de fapt nu este posibil, deoarece acestea se află în afara granițelor statului și este nevoie de asistență judiciară externă [12, art.18].

Deseori, în faza urmăririi penale și în cea a judecării cauzei, examinarea probelor poate determina, de asemenea, necesitatea colaborării internaționale pe segmentul efectuării MSI, inclusiv a celor care, potrivit legislației RM, se realizează numai în cadrul unui proces penal. Prin urmare, atunci când organul judiciar constată că exacta cunoaștere a adevărului depinde de anumite probe care pot fi identificate în străinătate, solicită concursul autorităților străine. În asemenea cazuri organul judiciar se adresează autorităților străine pe cale de comisi rogoratorii, cu solicitarea de a se efectua MSI necesare în vederea stabilirii adevărului în cauza examinată și tragerii vinovaților la răspunderea penală.

Deci în materie penală „autoritatea judiciară a unui stat va putea, conform prevederilor legislației sale, să se adreseze, prin comisie rogatorie, autorității competente a unui alt stat pentru a-i cere să facă, în limita competenței sale, fie un act de cercetare, fie alte acte judiciare” [13, p.13].

În concluzie, propunem redenumirea art. 19 din Legea nr. 59/2002 din „*temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații*” în „*temeiurile de dispunere a măsurilor speciale de investigații*”.

Propunem încorporarea în textul alin. (1)

al art. 19 din Legea nr.59/2012 a noțiunii de „*temeiuri ale dispunerii măsurilor speciale de investigații*” în următoarea redacție: „(1) **temeiurile de dispunere a măsurilor speciale de investigații sunt motivele din care urmează a se recurge la ele în vederea stabilirii circumstanțelor și informațiilor despre faptele persoanelor care constituie obiectul activității speciale de investigații, precum și evenimentele ce prezintă pericol pentru securitatea statului, ordinea publică, drepturile și interesele legitime ale omului”.**

Propunem modificarea textului pct. 1 al alin. (1) al art. 19 al Legii nr. 59/2012, din *circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale în „circumstanțele neclare privind existența faptului infracțiunii”*.

Propunem redactarea normei art. 19 alin. (1), pct. 2, lit. c) din Legea nr. 59/2012 după textul ce urmează: „**privind persoanele dispărute fără urmă sau fără veste și cadavrele cu identitatea necunoscută**” în: „**persoanele dispărute și cadavrele neidentificate**”.

Propunem modificarea textului normei art. 19, alin. (1), pct. 2, lit. e) din Legea nr. 59/2012, prin adăugirea în fraza: „*circumstanțele ce pun în pericol securitatea investigatorului sub acoperire sau a membrilor familiei acestora*” și a sintagmei: „**ofițerului de investigații**” și, respectiv, excluderea pct. 5) al alin. (1) din art. 19: „*raportul ofițerului de investigații privind circumstanțele ce pun în pericol securitatea proprie, a familiei sale și a persoanelor apropiate lui*”.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Bercheșan V., *Metodologia investigării infracțiunilor: curs de criminalistică*. București: Paralela 45, 1998. 377 p. ISBN 978-973-943-328-0.
2. Neagu I. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2010. 709 p. ISBN 978-973-127-224-5.
3. Oncioiu C. *Noțiunea de proces penal*. Chișinău: Revista Legea și Viața, iulie 2013. 62 p. ISSN 1810-309X.
4. Orîndaș V. *Procedură penală*. Chișinău, 2001. 300 p. ISBN 9975-70-045-4.
5. Volonciu N. *Tratat de procedură penală, partea generală. Vol. I*. București: Paideia, 1996. 510 p. ISBN 973-9131-01-8.
6. Lungu V., Nicolae A. *Unele aspecte juridico-*

teoretice privind actele premergătoare în procesul penal. Chișinău: Revista „Legea și Viața”, 12.2011. ISSN 1810-309X.

7. Бажанов М.И. Законность и обоснованность судебных актов в советском уголовном судопроизводстве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Харьков, 1967. 40 с. ISBN X629378.
8. *Legea Republicii Moldova cu privire la Procuratură* nr. 3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2016, nr. 69-77.
9. Macrinici S., Gribincea V., Guzun I. *Reforma instituției judecătorului de instrucție în Republica Moldova.* Chișinău: Imprint Star, 2015. 66 p. ISBN 978-9975-3002-1-6.
10. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Синилов Г.К., Шумилов А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность. Москва: ИНФРА-М, 2004. 848 с. ISBN 5-16-001712-7.
11. Maior G. C. *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI.* București: Ed. RAO, 2011. 480 p. ISBN: 978-606-8255-14-91.
12. *Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*, adoptată la New York la 15.11.2000. [citată la 04.06.2020]. Disponibil: http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Conventia_ONU_crima_transdroguri.pdf.
13. Marian A., Molcean A., Scobioală-Sârcu D. *Ghid cu privire la cooperarea juridică internațională.* Chișinău, 2010. 90 p. ISBN 978-9975-80-306-9.

DESPRE AUTORI

Marian GHERMAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: liuboi1@rambler.ru
ORCID ID: 0000-0002-2033-1566*

Ilie BOTNARI,

*doctor în drept,
lector universitar
al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: iliebotnari777@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0578-8258*